

Kaarna Anneli märgotus hää latsõ laulukeelest

Kae lk 2

Müürsepä Tuule hinnatu luudusõpilt

Kae lk 3

Kuis lats kolm kõrda lugõma opsõ

Kae lk 4

Käü 2021. aasta keeleteo rahvahäaletüs

Haridus- ja tiidüsministeeriüm ütten Imäkeele seltsiga omma rahvahäaletüsele vällä säädñü 32 minevääastast keeleteko, mink hulgast valitas vällä aas- ta keeletego (valiva ütenukun parhillañõ ja inneskidse hari- dus- ja tiidüsministri) ja rahva- avvohind (valitas rahvahäale- tüsega).

Aasta keeleteo konkursi tsi- his om kittä keeleaga köüdetüid tegemiisi. Rahvahäaletüs käü kooni 27. radokuu kesküüni, võitja kuulutõdas vällä 16. urbõkuul.

Nigu innegi, vöi ka seokõrd hääletüsele pantuidõ tekõ siäst löüdä mitu vöro keeleaga köü- detüt tegemist. Näütüses **vöro- keeline koolimuusikal «Koo- lin om umbõlõ mõnna»**, miä jõudsõ minevää aastak püüne pääle. Tego om Contra kiroto- du lustilidsõ luuga täambädse ao koolinuuri egäpääväelost. Muusika om tennü Rips-Laulu Piret ja mängvää Vöro Keskliina kooli noorõ.

Valiku hulgan om ka **vöro- keeline tiatritükk «Godot'd uutõn»**, miä etendü 2021. aas- taga suvõl Navi külän. Üles- säädjää om kirotanu, et tego om maailmaklassika väärt tõlgõn-

UL

Käsitüükaupu ja -meelüsside konkurss

Valla lätõ Vana-Vöromaa käsi- tüükonkurss «Kirjun om väke / Vana-Vöromaa mustrivägi».

Vahtsidõ käsitüükaupu ja -meelüsside luumisõ kon- kurss käü mahalakuu 29.

UL

dusõga, miä vöro keelen tuu vällä kirändüsteossõ vahtsit nüanssõ.

Üles om säetü ka **KUMU näütüse «Talomuro ilma- ruum. Lõuna-Eesti luuja» vörokeeline audiogiid**. Esi- täjjää om tuu kotsilõ ütelnü, et vörokeelist audiogiidi tarvita- va külälidse jaos om tulõmu- sõs näütüse tävveste esimuudu elloheränemine inämb ku sada aastakka tagasi Vanal Vöro- maal üles kasunu kunstnigõ imäkeelen.

Vöro keeleaga köüdet tege- mine om ka **lõunaestti kiili tarvitaminõ Talna tiatrielon**. Juhendaja Lambi Anu om lava- kunstikooli opilaisiga toonu opmisõ käügin püüne pääle hulga tarto, vöro ja seto kiilt.

Kõigist naist tegemiisist om minevää aastaga joosul juttu olnu ka Uman Lehen. Lisas vörokeelitsile om üles säetü hulga tõisi tegemiisi, näütüses setokeelidse välän- opmisõ rühmää vallategemi- ne Verska latsiaian ja mulgi veebisõnaraamat. Täpsempä saa lukõ kodolehe [hm.ee/et/ keeletegu2021](http://hm.ee/et/keeletegu2021) päält, kon saa ka keeleteko valli.

pääväni. Avvohinna saanu tüü saava selges lehekuu 5. pääväl.

Täpsämbät teedüst saat kon- kursu kõrraldaja Vana-Vöro- maa Käsitüü MTÜ Mołoraa- madu lehe päält [facebook. com/vanavoromaahandycraft/](http://facebook.com/vanavoromaahandycraft/) vai Oja Vilve käest tel 554 1999.

RAHMANI JANI PILT

Talvõsportlasõ Lüllemäel.

Talv pakk lumõrõõmu

Seo talv lumõpuudust kurta ei saa. Rõõmusõnnom om tuu kõigilõ noilõ, kiä talvit- sõst spordist luku pidävä. Mitmõn paigan omma suusa- raasisse sõidõtu ja liuplati set- tütü. Ka nõstuki mäki pääl omma käümä pantu.

Sääne luminõ talv tulõ- tas miilde üte paarisaa aasta vannudsõ luulõtusõ. Tuu om kirotanu Oldekopi Gustav Adolph, kiä olf aastil 1781– 1820 Põlva kerkoopõtaja.

Uma naasõvele, praavusk von Rothi päälekäümi- sel naas tä saksakeelitsile laulõlõ vörokeelitsit sõnno tegemä, ja rahvalõ nuu laulu miildü. Laulõ kirotoði ilma autori nimeldä ümbre ja tuuperäst om taad luulõtus ka Rothi nime all avaldõt. A kirändüseurja omma kimmä, et kirotaja olf iks Oldekop.

Luulõtusõ kiräpilt om kohendõt täambädse ao kiräviie perrä.

Poisikõsõ rõõm talvõ peräst

Oldekopi Gustav Adolph (1755–1838)

Seo talv, seo kangõ talv ei olõ joht nii halv, ku mõñõ rahva mõtlõva, kiä külmä hõngo pelgävä. Seo talv, seo kangõ talv ei olõ joht nii halv.

Ku ilm, ku kõik seo ilm ka tänitäs: vöi, külml! Sis meie, poisil, kargami ni hammõ väel mi mängimi. Ku ilm, ku kõik seo ilm ka tänitäs: vöi, külml!

Ku ijä, ku nilbõ ijä om vii pääl, sis om hää, sis meie, mehe, liuglõmi ni jalaravvun joosõmi. Ku ijä, ku nilbõ ijä om vii pääl, sis om hää.

Nii virk ku tuul, nii virk ja kerge nigu tsirk mi hulgan rii pääl istumi ni mäest alla lindami. Nii virk ku tuul, nii virk ja kerge nigu tsirk.

Sul, miis, sul, vana miis, om hää, ku pada kiis. Sa tarõn hinnäst peesütät ja kasukaga ehität. Sul, miis, sul, vana miis, om hää, ku pada kiis.

Ku sa, ku olõs sa iks sõbõr talvõga nii olnu, ku mi olõmi, es purõs tä su sukugi. Ku sa, ku olõs sa iks sõbõr talvõga.

Siski – hää esäke, jää tarrõ õnnõgi. Sa olõt kavva elänü ja umma kihhää vaivanu. Sis nüüt – hää esäke, jää tarrõ õnnõgi.

Ku mi, ku välän mi tan rõõmun maadlõmi, sis hindäl miilde halgata, et nuur sa ütõskõrd ollit ka, et sa ei tõrõlõ, ku mi tan maadlõmi.

UMA LEHE PÄÄTOIMÕNDAJA KONKURSS

Tsihtasotus Kultuurileht kuulutas vällä konkursi Uma Lehe päätoimõndaja ammõdikotussõ täütümise kooni viies aastast alatõn 1. mahlakuust 2022 (1.04.2022). Päätoimõndaja tüü om aolehe sisolinõ ja toimõndusõ tüü kõrralduslik juhtminõ.

Kandidiirjalt oodõtas:

- vöro keele mõistmist nii sõnan ku kirän,
- Vana-Vöromaa kultuuri, aoluu ja täambädse päävää hääd tundmist.

Tüüpaik om Vöro liinan.

Konkursist ossavõtmisõs pallõmi saata:

- avaldusõ,
 - eloluukirjeldüse,
 - haridust näütävide papridõ koopia,
 - aolehe tulõviguplaani (kooni 3600 tähemärki)
- ildampa 2022. aasta 11. radokuul (11.02.2022) kelläs 14-s märgosõnaga «Uma Leht» aadrõsil SA Kultuurileht, Voorimehe 9, 10146 Tallinn vai nõutu dokumendi ütten kaustan digiallkiräga e-aadrõsi info@kl.ee pääle. Teedüs: tel 503 5489.

M Ä R G O T U S

Väikuid latsi keeletäs kõik aig ja hää latsõ kullõsõ iks sõnna. A tuud, mis pää seen käü, mõtlõmist, saa-i kiäki är keeldä

Hää latsõ laulukiil

KAARNA ANNELI, luulõtaja Ann Mustkaaren

de sõnnuga, mille seest väega harva mõni tutva silp kostu. Tuu joru es miildü mullõ sukugi. Ku ma suurõmbas sai, sis selgü, et nuu omma läti ja vinne kiil, peris tõisi rahvidõ uma.

A ku ütškõik mis keelen laulmist kuulda oll, sis muutu asi õkva – arvusaamalda sõnna. Timäga sis pahandõdi, et taad vanna ärigänenüt murakut kõnõlasõ rumala vana-inemise. «Kirjuta kohe terve harjutus õigesti ümber ja loe klassi ees terve tekst ette. Häbi sul olgu sellise soperdamise pärast!» Säänest oppust sai kullõld nii mitugi kõrda.

Tunnõ võtt salmi kuju

Ma naksi viiejupõn inne mõtlõma ku sõnnu tarvitõn. Väega pallu sai umaette oltus ja nigu «Mõmmi unelaulu» salmin esihindäle viiejuppõ jorutõdus. Tuuperäst tüküs kõrd mõni tunnõ vai jutt võtma laulusalmi kuiu. A mul ku esimõtlõval suurõl inemisel om tuust vähä, sakõst teküs sund tuu kõrraligus laulus vormi, tetä viisiga laulu jagu salmi ja refrääne.

Sõnnuga mängmine ja täpsält õigõt värvi ja vormi keelekujundi ja viiejupi otsminõ om ütlemäldä makus tunnõ, nii et päävävalgus lätt hellembäs, silm selgembäs ja sälg sirgõmbas. Ei, taa ei käü käsu pääle, laulu sündümisel om kõgõ määnegi süütenüür. Inämbältjaolt om tollõs mõni olõmanollõv laul, millest ütõs-ainus lausõ vai viiejupikõnõ taht mu pään umma ellu elämä päsedä ja ütles mullõ midägi tähtsät. Noidõ jupikõisi igä oma lühkü, selle et muu päävätüü veevä tähelepeandmisõ muialõ ja kinkal om sis aigu tähtsä tüü käest visada ja luulõtama vai laulu kirutama nakada.

A mõni esieränis vindsõ laulujupp ei anna perrä. Tsiirutas pään nigu kärbläne ja paisus nigu pärm, nika ku ma maha istu ja laulu valmis klop-si. Tuu, mis edimädsest mõtõst ülepää perrä jääs, ku jääs, om esiasi. Ummi laulõ olõ

Arvada ei olõ ma olnu ainus lats maamuna pääl, kiä pidi väikuna kullõma kõgõsugumaidsi kiildmiisi. Ma olli umbõ hää lats ja kulssi õkva sõna päält sõnna. Tei, mis kästi, ja es sekä suuri sukugi ummi ulluisiga. Ma kulssi sis kah sõnna, ku tõisi keeleti ja kästi.

Kõnõlamisõga oll joba veidü rassõmb. Pidi häste tiidmä, kellele ja midä kõnõlat, selle et kõnõlamisõs lätõs vaia sõnnu. Veidü aigu inne kuuli nakati ütlemä, et kodukeelen porraminõ koolin ei kõlba, tuu jaos piät eesti keele är opma. Mul es olõ tuu rassõ, eesti kiil jäi häste külge ja segi naa kats kiilt umavahel kah es lää. Esieränis häste pand õpma jutt, et koolin saat kõvva pahanda, ku ulli juttu ajat ja võlssi kõnõlat.

Hääle latsõld es olõ tuud vaia kümme kõrda opada, hää lats nakaški koolin õkva õigõldõ kõnõlama. Sai selges, et ütõs kiil om niisama umas tarbõs porramisõs, a tõisi inemiisiga viisakalt asju ajamisõ jaos olkõ tõnõ kiil. Nii jäigi.

Mõni tõnõ lats es saa «õigõldõ kõnõlamisõga» häste nakkama. Timäga sis pahandõdi, et taad vanna ärigänenüt murakut kõnõlasõ rumala vana-inemise. «Kirjuta kohe terve harjutus õigesti ümber ja loe klassi ees terve tekst ette. Häbi sul olgu sellise soperdamise pärast!» Säänest oppust sai kullõld nii mitugi kõrda.

Noid kiildmiidsi oll pallu, a kiildmäldä jäi ütõs kõgõ tähtsämp asi – mõtlõminõ. Kiildjil jäi tiidmäldä tuu tähtsä asi, et ma mõtlõ kah. Mu pää käü kõik aig nigu ilmaveski ja põrgu pudrupada, nii et sõnakulõmisõ aigu käve mu pää seen hoobis tõistsugunõ elu. Kõnõli, nigu pidi, ja tei, mis kästi, a mu pään olli hoobis kiildmäldä luu ja laulu. Ega ma ull es olõ, et üle küsümä ja muhku norima lää, ai käske kõrvalt rahuligult umma asja. Ja nii jäigi.

Lauluviie kiil

Om teedä, et keeleoppus om nigu laulu opminõ – selges tulõva saia sõna ja noidõ õigõ kõlahelü kah. Om tähele pantu, et viiepidäjä inemine saa keele veidü kergembäle selges. Ma või tuud kinnitä: mäletä edimäidsist eluaastist, et inne sõnnu ollgi asju ja olukõrdu jaos lühemb viisijupp, mis oll suuri inemiisi jutust miilde jäänü sõnnu viiega. Tuu oll sis keele viis ilma sõna hindäldä.

Ku elu käügin sõnnu manu tull, sis tuu keeleviis kaoma es lää. Mul oll lihtsä vahet tetä, kas tegu om kotun kõnõldava keele viiega vai raadiost kuuldu tõistsugudsõ, nigu taad kutsuti, kiräkeelega. Mõnikõrd tull raadiost viil kolmandat ja nelländat sorti kiili, väega tõistmuudu viiega ja sändsi-

Meelehariminõ mõtsatii pääl

Seokõrd ma sõidi tüüle läbi mõtsa. Es taha minnä tõisi massini-dõga trassi pääle taplõma.

Mullõ miildüs sõita maateid liinan lubatu kibõhusõga. Nii ei tuhisõ maailm must müüdä, saa iks midägi nätä kah. Seokõrd oll üüse sadanu lumi puiõldõ valgõ kaska sälgä säädnü. Tsipa iinpuul lätõs mõtskits üle tii. Tassakõistõ, uhkõ sammuga. Oodi veidü, vast lätt tõõnõ ja kolmas kah, nigu hariligult. Es lää.

Mõtsast läbi minevä tii pääle olli sõidõtu katõ jälle. Üts massin oll länü, tõõnõ tulnu. Mõni ull pääle mu om iks viil, mõtli.

A nigu hää unõnägo, sai ka mu mõtsan sõidõt tiikene pia otsa. Olli jälleki tsivilisatsiooni seen, es suta takast tulõvidõ autodõga kõrrapäält samma sammu astu ja nuu panniva must müüdä, nii et lumõloppa linnaś.

Peräle jõudõn rehkenä, et olli uma tõõsõ tii valimisõga kaotanu vaivalts viis minotit. A talvinõ ilopilt ja kasvai tsipakõnõ meele-rahhu masva mu meeles õks kõvastõ inämb.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgo-tas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Luutus and jõudu

Paistus, et um aig, ku inemise võinu hindä seen lüüdä tsipa inämb luutust.

Mullõ trehväs kätte Viktor Emil Frankli raamat «... ja siiski tahta elada». Sääll oll väega pikält juttu autori elost. Tuust, kuis tä juudina trehvü kuunduslaagrihe, kõigist noist jähleüisist. Ütle ausalõ, lugõsi tuud raamatut jupikaupa. Lugõsi, lätõs hirmsas, pandsõ käest ja mõnõ ao peräst lugõsi edesi. Mõtli vahepääl, et jätä poolõldõ, et mitte hindä sisse säänest suurt kurbust ja vallu tekütä.

A siski edesi lukõn sai arvo, et raamat um hää, kõnõlõs tuust, kuis inemine uma tan-ilmnan toimõndamisõ ja tege-miisi man valikit tege. Franklil avif ello jäiä tuu, et täl oll kõgõ luutus, kuis seo massinavärk lätt müüdä. Tuu luutus avifki ja tä pääsi säält. Kümne aasta peräst sai täst tunnustõt neuroloogia- ja psühhiaatriaprofesri, kiä opas inemiisile, kuis um võimalik luutusõlda olokõrrast vällä tulla ja elämä jäää.

Tõnõ näide: kuulsa Ameerika kiränik Helen Keller. Sündüden oll Helen terve lats. 19 kuu vannudsõlt jäi tä rassõ haigusõ peräst pümmes ja kurdis ja veitü ao peräst es saa inämb

kõnõlda kah. Oppaja Anne Sullivan opas tedä tõisi inemiisiga suhtlõma ja tä elli 88aastadsõs. Üten uman kirätükün kirotas Helen, et um elänü fantastilidsõ elo. Tuugi näütäs, et inemiisil um tan ilman kaemalda kõigilõ hätile luutust.

Eesti kliiniline psühholoog Inna Narro um kirja pand-nu noidõ inemiisi üteliisi, kiä umma õkva siist ilmast är minemän. Noin üteliisin um väega pallõ hääuskmist. Üts näide: «Ma sündü valgusõn ja lätõs valgustõ.»

Ku mõtõlda täämbäst maailma, sis kats aastakka tagasi, ku taa pandeemiä tull, es olõ pallfodõl luutust. A nigu iks, inämbüs asju lätt müüdä. Ja tuu reaalsusõga, kon mi täämbä olõmi, tulõ elämä oppi. Ku lukõ maailmast üle käünüist haigui-sist ja pandeemijist, sis um iks nii olnu, et tugõvamba jääse ello. Luutusõlda olokõrran om kõgõ luutust, et tulõt tuust vällä.

Egä hummok, mis meile um antu, um luutus, et vahtõnõ päiv tulõ illos ja pääväpais-tõlinõ. Ja meil um võimalus kokko saia ummi ligimäidsi ja inemiisiga, kes umma mi tiile saadõtu. Soovi, et meil olõs egä päiv julgust näile kasvai kõlista ja küssü, kuis näil lätt. Sis um meil luutust.

Pulga Jaani mõtõlus

Pentti Linkola ja kolm kaunist sõnna

Mõnõ aasta iist lätõs mii hulgast är korgõst koolitõt suumlanõ, kiä umast koolitusõst suurt es hoo-li ja elli esiesäde kombõl tollõst, midä maal vai viil tälle pakku oll. Säändse elu man sai tä nii mõnõ-gi asja hindäle selges mõtõlda. Üts säändsiid asju om tüüpuudus. Linkola raamatun «Ellujäämise küsimus» 93. lehekülle keskel om sääne jutt:

«Pelk olemine või elulemine, eksistents ei ole elu, vaid õudus-unenägu. Kodanikupalk, elamis-hüvitis tühipalja olemise eest kujutab endast inimese suhtes kõige hullemat sorti julmust. Ööpäevas on kuusteist kohustuslikku ärkvelolekutundi. «Heaolus» elava inimese suurim ja tihti lahendama-tu probleem on, kuidas saada need tunnid kuluma.» Ja tsipa allpuul: «Ellujäämisühiskonnas pole tööpuudust ega ainsatki tööhõive nimel välja mõeldud mõtetu töö tegijat.»

Nii, nüüd jõuami kolmõ kaunimba sõnani, tegelikult kolmõ egäpäävatsõ küsimusõni:

1. Kas tiimi ka midägi?
2. Kas sul võimu om?
3. Kes perrä lätt?

Ülearugi tutva jutt ja kahjus väega sügävä sisuga. Ja tuud juttu kõnõlõsõ inemise, kedä rahvas om targas pidänü. Innembä, 10–20 aastat tagasi. Tarkust om näil viil praegugi alalõ täpselt nii pallu, et nuu kolm küsimust positiivselt är lahenda. Tuuga asi ka piirdus.

Kunas sis pill lahki puhuti? Kes olli puhkja? Linkola sellätas tuu asja iluste är. Kiäki leiuf massina, mia inemise iist rassõ tüü är tekä. Kõik naksiva kitmä: mis nüüd viga ellä, ei pea inämb rassõt tüüd tegemä. Asi arõnõsi edesi ja tull aig, kon ei pea inämb määnestki tüüd tegemä. Oh sedä õnnõ! Nüüd mi olõmi nigu pallu reklaamit «õnnõliku kana». Ainult et ei küsü kannu käest kiäki, kas nimä iks ommava õnnõliku, ja mii käest kah ei olõ küsütü.

Linkola tõestas, et asi om täp-selt vastapite ja tuu «õnnõlik elu» vii meid hukatustõ, mia jo otsapite käen. Karoona-paanika ainult tões-tas timä juttu: alkoholism om jõud-salõ kasuma nakanu, kuna inemise tahtva «midägi tetä». Joodikiide rikmalda aju pand tuu probleemi ilustõ kolmõ küsimustõ sisse, aga terve ütiskonna kotsilõ kohandatult om tegu kindla hukatusõga. Linko-la puult vällä pakut «Rohilidse liik-mise tsihtprogramm» tundu mullõ 30 aastat tagasi hullumeelsus, aga nüüd, kon hukatus kõigilõ nätä (kiä taht nätä) ja õkvalt käpäga kum-bada, olõs ma ainult paari punkti man tsipa vasta vaielnu.

Päämiselt tulõ tuu vastavaidlõmi-ne Eesti ja Soomõ tsipa tõistsugus-tõst oludõst. Paistus, et Eestimaa rohilidse ei olõ kah Linkolaga eriti nõun: kui Linkola nõudsõ ega-sugustõ narkoainide äräkiildmist, sis mii rohiliste programmin om kanepi legalisiiimine. Tollõn ja pallu-dõn punkten olõ ma Linkola puult.

Ja kui Linkolal oll tävvelikult paprõ pääl ja silmä iin, määnest ütiskonda tä tahtnu, sis mii rohiliste unistust ei olõ ma lugõma trehvänü. Ma järeldä, et tuud ei olõki. Kahju.

Viil inämb om mul kahju, et ma es näe Linkolat silmäst silmä ja es saa timäga üü läbi vaielda. Nüüd om ilda.

Helüaida ja Uma Lehe märgotuisi sari.

Seo märgotus sünnüs veebilehe helüait.ee ja Uma Lehe kuuntüün. Taadsamma märgotust saat kullõlda autori esitüsen Helüaida lehe pääl.

Luudusõpiltnik Müürsepä Tuule

Võromaalt Antsla kandist peri luudusõpiltnik Müürsepä Tuule om ummi piltega varrambagi silmä paistnu, a no õnnistu täl jõuda riikevaihõlidsõl maastigupildivõistlusõl 238 parõmba sekä.

Uma Leht uur Tuule käest, mis võistlus tuu olf ja midä tä parhilla tege.

Mis võistlus om International Landscape Photographer of the Year?

Tegu om riikevaihõlidsõ egä-aastadsõ maastigufotodõ võistlusõga. Hindamiskogu viis liigõt andva egäle pildile 100 punkti skaalan hindit ja tulõmus rehken dedäs noist hindide keskmädsest. Pilditegijide jaos tege aša erälidses tuu, et meile näüdätäs perän võistlust egä hindaja punktõ, tuu om nigu väiku tagasiside.

Hinnatas peris kriitilidselt: timahavva olf 4504 pildi hulgast 101 parõmba hulka saamisõs vaia saia 85,2 punkti. Mu kõgõ parõmbal pildil õnnistu 84,6 punktiga jõuda 238 sekä.

Mis pilt tuu om?

Mu pildi pääl om üles võetu urbõkuu kõomõts kõva tuulõ käen. Tuul pääväl puhksõ tuul nii kõvva, et tuud olf võimalik pildi pääle püüdä.

Tarviti neutraalhahka filtrit, miä lask kaamõra sisse veidemb valgust ja nii saa pildistä pikembä säriaoga. Tulõmis olli pildi pääl liikva kõoladva.

MÜÜRSEPÄ TUULE PILT

Pilt «Tsipa tuulinõ», miä om üles võetu Karula kihlkunnan Valtina külän.

Määne om su meelest hää luuduspilt?

Mu jaos om hää luuduspilt sääne, miä pakk üllätüst. Tuu või olla midägi säänest, et edimädse kaemisõga saaki ei arvu, midä om üles võet vai määnest tehnikat tarvitõt. Vai pand pilt kogoni mõtlõma, kas sääne asi om luudusõn tõtõstõ võimalik. Sääne pilt, miä sund pikembät aigu silmä pääl hoitma.

Ku pallo sa perämädsel aol pilte tetä jõvvat?

Kaamõra pääle ei olõ viil kõrdagi tol mukõrda tegünü, a iks tahtnu inämb luudustõ jõuda.

Opit Zürichin ilmastigufüüsikat. Midä tuu tähendäs?

Proovi läbi jürrä kõratuid ja modelleerituid andmit ilma ja kliima kotsilõ, esi arvu saia, midä üts vai tõõnõ tulõmus tähendäs, ja ku võimalik, sis

noid asju ka tõisilõ «tõlki».

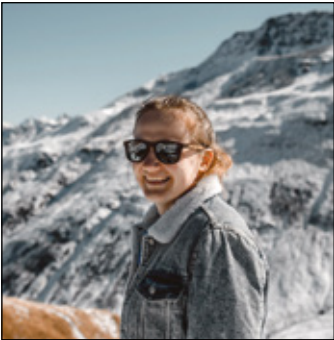
Mis sust sis edesi saa, ku olõt opmisõ lõpõtanu?

Seo aša opmist olõki-i võimalik lõpõta. Tulõ mugu edesi vastussit otsi.

Ku pallo jõvvat opmisõ kõrvalt kodokanti?

Nii pallu ku võimalik. Suvõl kuu-kats ja jõlulaigu iks kah.

Küsse RAHMANI JAN

Müürsepä Tuule.

Vaia om sõpra, aga ka pruuti vai peigmiist!

Pea omgi sõbrapäiv käen, medä mi hää meelega tähistä. Valentinpäiv om konagi algusõ saanu hallõst luust, aga tuud mi põra miilde ei tulõta. Mõtlõmi enämb tuu pääle, ku pallu kelgi sõpru ja kallid inemiisi om.

Linna Reet kiruf ildaagu Tiuu aokirjan, et vanõmban iän om hõel henele sõpra lõüdä. Nii või olla, a ku tõsõst küllest märguta, keskiälitse ja vanõmba vast ei häbendelle tõsõlõ vällä üldä, et nakami ütē jalutama käümä vai lähmi kohvipuuti. Vai koguni, et tulõ mu manu elämä.

Nooril om tuu asjaga tükk maad viletsämb lugu. Kel õks plaan om henele tuud tõist puult lõüdä, kost ta teda põra ots?

Kõnõli ildaagu üte katõkümnē viie aastatsõ noorõ tõistsõ mehega. Tä tannist, et olõs külh

paras aig naanõ võtta ja latsõ kah saija, aga... Kost lõvvät kõrraligu tütrigu? Nuu, kiä konhki üüklubin ette jääse, tükise kõik olõma kõkkõ muud ku tulõvatsõ naasõ ja imä. Nuu, kink manu õdagu tüült hää meelega tulõt ja võit kimmäs olla, et taal vahepääl mõni tõnõ miis külän ei olõ käünü, et ta latsi ütsindä ei olõ jättänu, et liina hilpõ ostma minnä ja medä viil. Poiss kõnõl tõemeeli, et pruudi omma taal tullu ja län-nü. Kiä kummutas iiba hoolõga klaasi, kiä larmas pallu ja esiki ropõndas, kiä nakas uurma, pallu täl raha om ja kas tä varsti uh-kõmba auto kah ost.

«No om nii lännü, et tüü om kah rassõ, õdagus olõ võhmal, mõsõ, süü ja viska diivani pääle, ei taha enämb kohegi minnä. Päälegi ku om tiidä, kuis nuu

pidu pandmise lätvä. Larm ja juumine.» kõnõl nuur miis, kiä viil puulpäävä ja pühäpäävä ka tõnõkõrd masinõidõ parandamisega raha tiin, et uma elämine sisse säädi. Kaugõ tä esä ja imä manh iks eläs.

Mis tetä, ei olõ sääntseid rahvama ja pidusiid kah, eriti põra, kohe ka tõistmuudu nuuri tulõ. Ja niisama om tütrikõga kah. Kaet mõnda, kiä lätt hommugult liina tüüle rõivapuuti vai koristajas, latsiaida vai kuuli. Õdagult jäl tulõ. Istus kotun ja aasta mugu lätvä. Näit-sikust saa naisterahvas, kiä nigu kohegi pidulõ enämb minnä ei tahaki, tõsõ omma noorõmba. No konh tä näge kõrralikku vallalist miist, kuis na kokku saava? Põra om reismine ka enämb sääntseide hulljulgõidõ ettevõtmine. Ku mindäski, sis hoitas lennuki vai

laiva pääl võõroist kauõmadõ. Mi rahvus ei olõ sääne kah, et bussi vai rongi pääl juttu tegema nakatas ja tuust medägi edenemä nakas.

Ildaaigu võeti telekan üles jutt, et nii naasõ ku mehe, kiä henele süäme järgi paarilist ei lõvvä, saava latsõ kuigi tõistmuudu ja kasvatasõ ütsindä üles. Peditõlõma asutusõ, konh sääntse murhõga inemise kokku saava. Ku inemine jo sääntsede kotussõdõ minnä tihkas, kas ei võisõ sis olla noorile õkva peris prosta nimega kosjakontori?

Kuigi peat taa olukõrra päst-mä, muidu om meil varsti ilma-du pallu 25–40 aasta vanutsõid vanapoissõ ja -tütrikkõ, ja mõ-nõlõ sünnüse latsõ, kelh ei olõ essä vai immä. Kas ennegi nii jääs rahvus ja rahvas püüsümä?

NÕLVAKU KAIE

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Kahr, Kahro ja Kahre

Nimme *Kahr* kand parhilla Eestin 86 inemist. Nimel *Kahro* om kandjit rohkõmb – 145. Al-gusõn sama tähendüsega om viil nimi *Kahre* – 96 kandjat. Kõik nime pandmisõ es pruugi tähendä kahru, selle et ka nimme Kaar (210 kandjat) või-di saksa muudu kirota *Kahr*, a uurminõ näüdäs järgmäst:

Taheva mõisan panti Kahr

kujul *Kachr*. Niimuudu sai kirota õnnõ välläütlemisen *h*-ga sõnna, a et Tahevan om kotus Kaaramõisa, sõs om iks loogilinõ, et vanõmb lisanimi *Kaar om kahru tähendüse pääle ümbre tõlgõndõt.

Vana-Kasaritsa mõisan sai priinime *Kahr* Sika Kahru Jakapi lask ja poig Jakap. Haani mõisan sai nime terve suurpere Kokõmäel: Kahru Jaani Jakap, Kahru Jaani Ann ja Annõ poig Peep, Kahru Jaani Piitre Jaan ja Jakap ja tõsõ. Ka Kahru külä nimi om tuu suguvõsa perrä saad ja priinimega kuunkõlan.

Saalussõ nimi *Kachr* kuuli usutavastõ vällä. Otõmpää kihl-

kunna Vidrike *Kachr* > Kahr om külh alalõ püsünü.

Üts kotus, kon sõnna *kahr* ei tunda, a nimme *Kahr* om paar kõrda kirutõt, om Suurõ-Jaani Olustvere mõisa. Tääksi külän olf Karu (*Karro*) talu, a nimi, mis sääl hingelugõmistõ panti, oll *Kaehr* ja tuu seoilmaaignõ perrätulõja päämidselt Kähr. Sääl ei olõki nime alussõs kumbki eläjanimetus, a saksa muudu edenime *Gerhard* mää-negi mugandus, võta sõs kinni, kas *Käär vai *Kaar.

Nimi Kahro vai parhilla eriti harv *Kahru* panti katsan mõisan. Neo olli Otõmpää ja Otõmpää kerigumõisa, Uderna

mõisa Rõngun, Tõlliste mõisa Sangastõn ja Hummulu mõisa Helmen. Võrumaal Lanna-mõisa mõisa Harglõn, Kärgula mõisa Urvastõn ja Põlva Kähri mõisa Tännässilmä külän. Näütises Kärgulan olf nime alussõs Kahru talu nimi, seo-ilmaaigu Kahro külä, 1684 *Karro Jahn*, 1716 *Kahro Jaan*.

Põlva Kähri mõisa Karilatsi külän panti Tännässilmäst vähä tõistmuudu nimi *Kahre*. Kahre omgi õnnõ sääl tegünü. Tamm-oja Kaisa om kaenu, et tuu sai vele Kahru Märt ja Andres ni sulanõ Mihkli. Kahru talu omma Karilatsi jõõ veeren, Tõdult sisse minnä, muusõumi

puult Kassimõtsa takan.

Ku 1921. aastal Setomaal perekunnanimmi võeti, võtf üts perekund Irboska vallan *Kahr* ja tõnõ Petseri vallan *Kahro*. Eestistamise aigu omma Vestersteini Otõmpääl võtnu vaht-sõs nimes *Kahru*. Kahre nime kandja jälleki omma võtnu vahtsõt nimme *Kaare*.

Parhilla om nime Kahr kandjit kõgõ rohkõmb Valga maakunnan, päämidselt tenu Taheva Kahrõlõ. Kahro niisama, tenu Otõmpää kandi Kahro-nime kandjilõ. Kahre om muiduki kõgõ levinümb Põlva maakunnan.

SAARÕ EVAR

Esimuudu

Rikas om tuu, kiä veidü kulutas

Ma tahassi olla õnnõ pensio-när. Võissi kavvõmb maada ja ei piässi talvõl nilbõ ja külmä-ga hummogu pümmega vällä minemä. Arva, et olõ elon nii pallo tüüd tennü ja uma pen-sioni vällä tiinnü, mille iist vanaduspõlvõ pitä.

Paar talvõ olligi sääne ko-donõ pensionär. Hää olf külh lämmän tarõn istu. Kait läbi aknõ vällä, kuis tuisas ja tor-mas ja koit sukka. A elo om niipallo kallimbas lännü, et ei elä inämb pinsist är.

Nii lätsigi talvõs tüüle, poo-lõ kotusõga. Ei mõistaki üteldä, kas tuu olf halv vai hää. Rahha olf külh hää saia pinsi-le mano. Sait vai poodist kal-lagi osta. A halv olf tuuperäst, et no tulõ pinss ja palk bruton kokko täpsele nii pallo, et ma jäie kõigist toetuisist ilma. Näütises nõstõti meil gaasi hinda 180 protsõnti. Kõik omgi kallis, nii süük, kortõr ku massu.

A tuu pääle või üteldä, et taso ei nurista. Ega kiäki ei käse mugavuisiga kortõrin ellä.

Mine maalõ, kon ahi sehen. Korjat mõtsa alt roikit ja kü-tät noidõga. Elektrit kah ei piä olõma. Vast levvät mõnõ vana petrolilambi vai ostat. Nii pallo iks rahha om, et putõl lambiõlli osta, ja elät tattnõna valgõl nigu vanastõ. Tiit uma aiavilä kah maaha. Korjat mõtsa alt marju ja siini mano, et talvõl olõssi, midä võtta.

Või viil tuuva säändse võrd-lusõ. Ku ma tüüle lätsi (nõu-ka-aol), olf mu palk 62 ruublit ja 50 kopkast. Sis massõ elekt-ri kilovatt 2 kopkast ja vesi olf peris massulda. Prõlla omma palga pallo suurõmba ja mas-su kah kallimba. Nii et suurt vaiht ei olõ.

Mi põlvkund omma eski õn-nõliku inemise, ei olõ nännü sõta ei hätä. Ja annas jummal, et ei näessi kah.

Teno murõtulõ elolõ omma noorõmba inemise naanu ummi võimaluisiga hoolõtulõ ümbre käümä ja laristama. Ostuhullus om vällä pääsnü. Kas asja om vaia vai ei, iks ostõtas. Vana aša, mis ei olõ viil är kulunu, visatas mine-mä, vaihtadas vahtsidõ vasta vällä. Väega pallo om mõttõl-da raiskamist.

Viil omma musta riidi jt kampaania, kohe umma rahha matta. Ja pääle tuud tulõ sini-ne iispäiv, kon mõtlõt, kohe mu tulu om lännü. Rahha, midä kuluta, om sis nii pallo, et uma pääga mõtlõminõ om peris är kaonu.

Eski vanasõna ütles, et rikas ei olõ tuu, kiä pallo tiin, a tuu, kiä veidü kulutas. Ma olõ kül pensionär, a ku massu vällä arvata, omma mu kulu kõik kontrolli all. Ma iks püvvä viil uma pääga mõtõlda.

URMI AILI

Kolmõkõrdrnõ lugõmaoppus

ÕKVA MARGIT

Ma ollõv olnu väikun sääne lats, kink tervüs latsiaian vasta es piä. Ma eski ei mälehtä, et ma säääl käünü olõs. Nii kasvi ma kuuliminekini vanavanõmbidõ hoolõ all. A näil oll' väiku maja- ja eläjäpidämine ni ütsjago õiõndamist. Nii ollimi vanavanaimäga katõkõisi tarõseltsilidse. Suvõl sai terve päävä väläh hirsata, a sügüse ja talvõl lasti vällä õnnõ tunnikõsõs. Olli sis viil ütsik lats ja mis säääl tarõn õks tetä. Mängjä olli ma külh kõva ja pilte ka värvse, a tuu lätõs kah pikäpääl igäväs.

Vanavanaimä lugi sakõhe kõva helüga ummi kerkoraamatit. Nu raamatu olli kirotõdu muidogi kõvõridõ gooti tähtiga. Prille vanavanaimä es kannu. Täl oll' sääne kolmõsentimeetridse läbimõdduga lühkese metalltoro sisse pant suurõnduskaas, midä tä silmäs kutsõ, ja tollõga tä lugi. Ma olli täl kõgõ nõnnapite man. Tassakõisi naksi küsü-mä, mis täht tuu om ja mis täht tuu om. Olli sis vast nii kolmõ-neläaastanõ. Vanavanaimä lubasi noid raamatit latsõl kiilmädä kätte võtta, kuiki nuu olliva sis joba peris vana. Ja nii es saa nigu arvogi, ku ma ütskõrd näid lukõ mõisti. Viieendä eloaasta algusõs oll' gooti kirän lugõminõ joba peris laabsa.

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Elo oll' illos, kooni vast aasta inne kuuliminekit naksiva suurõ minno tsuskma, et ma ei mõistvat lukõ. Tu oll' nii ilmkulmada ülekohtunõ jutt, et ai iku pääl. Ja mullõ paistu, et suurõ inemise tundsõva tuust tsuskmisõst kogoni mõnnu. Ku ma vaidli vasta, et mõista lukõ, sis üteldi, et koolih säändsit tähti ei opata ja ku ma nakka oppajalõ lugõma jeesukõsõ kitüslaulõ, sis pand oppaja katõ kah. Ma sai jo arvo külh, et aolehe, midä vanaesä lugõsi, ja vahtsõmba raamatu olli tõistsugutsidõ tähtiga, a õks tegi tuu tsuskminõ hengele valli. Ma

uma lastõaruga mõtli, et esi olõti süüdü, et võlss tähti tarvitati.

Suvõl inne kuuliminekit olli joba niipallo arvu saanu, et säääl noid kerkoraamatu tähti tõtõstõ ei opata. Võtsõ kätte tollõ vana raamatu ja üte vahtsõmba ja naksi tähti umavahel võrdlõma. Lõudse, et kotussidõ om ütesugumast kah ja küsse no joba vanaimä käest (ma kimmähe ei saa üteldä, a ma mõtlõ, et ega vanavanaimä kah noid vahtsõmbit tähti es tunnõ), kas seo om seo täht ja tuu om tuu täht. Vanaesä käest es küsü, selle et tuu oll' kõgõ suurõmp tsuskja.

Pusõ mis ma pusõ, a ütskõrd ma noilõ kirätähile pihta sai ja oi ku õndsõ tunnõ tuu oll'. Nii sai kuuliminekis süä piaaigo kimmäs, kooni tull' vällä, et säääl naatas kõgõpäält trükütähti opma! Noidõ opmisõst ei mälehtä ma midägi, proovi kuis proovit, tävveste pümme ala. A arvada ma nuu õks opitus sai.

Tuu vanavanaimä raamatukõnõ, kost ma eloh edimäst kõrda lugõma opsõ, om mul täambädseni alalõ nigu üts truu ja kimmäs sõbõr. Seo aastaga sai tuu raamat 100aastadsõs.

Uudishimo – tarkusõ imä vai meelee himo?

Üte pääliina oppamisõasutusõ man puiõ pääl eläs mitmit kurnõ oravit. Ku mitu, täpsele tiia ei. Liinaelo miildüs näile, hulga lihtsamb jo ku mõtsan vai maakolkan. Aknõ päälle pandas hääd ja parõmbat, siimnit ja pähkmit, eski tuul aol ku luudus näid ei paku. Tenõtähes piät hinnäst õnnõ mõnikõrd nigu modell aknõ pääl näütämä ja handa keerotama. Ja ega elläi ulf olõ ei, timä käü õks täpikäält noidõ

aknidõ pääl, kon midägi pakutas ja saia om.

Ütel hääl pääväl pidi kiäki noist oppajist tüü peräst Tartoliina minemä. Pandsõ sõs provvakõnõ autolõ maja iin helü sisse ja sõitsõgi ülikooliliina asju ajama. Suur oll' timä hiitumine, ku autot lukku pandõn orrav tsõõrikoobast vällä tsilgas ja padavai minemä pand, hand perän pikän. Midä eläjäkene mõtõl, om siiani tiidmädä.

Elo lätõs edesi, oravil vällän puiõ pääl, oppajil nii opjil asutusõn. Märgotamist ni pooñatamist oravast, kiä tahtsõ ülikuuli

opma minnä vai hoobis vahtsõt ello alosta, jakku viil pikält.

A oravil oll' viil üts krutski tagavaras. Jõulu omma inemii-sil ja opjil puhkamisõ aig, maja jäi paaris nädälis tühäs. Täpsele olõ ei teedä, mille ja kost, a üts oravist presse hinnäst määndsestki mulgust majja. Arvada om, et tahtsõ teedä, kuis tõsõl puul klaasi eletäs. Säääl timä sõs patsiirse ütest tarõst tõistõ. Suur oll' arvada ka hiitumine, et oravilõ kõlbulist süüki es olõki. Vällä tagasi kah es mõista minnä. Kõtt lätõs tühäs ja muud es jää üle, ku tull' krõbistama naa-

da, midä kätte sai – jõulumaiust, kompekke Tiinat, Mesikäppä, eski Oravakõist ja pipõrkuukõ.

Koolivaheig sai otsa, rahvas tull' tüüle tagasi. Näil es olõ sõnno, ku ussõst sisse astsõva. Kipõstõ tull' kraamma naada ja tarõ pabulit täüs tennü ni hinnäst magusast segätses sõõnõ orrav vällä aia. Hiina kallendri perrä nakaš tuukõrd pühvliasta, a oppaja ristevä vastsõ aasta orava-aastas.

Võta no kinni, kas uudishimo om tarkusõ imä vai meelee himo.

KÜRSA ERE

Latsilõ

Vastus saada
üte nädäli joosul
melliaadrõssi pääl
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ
kirja uno nimi, vannus
ja kimmähe ka
postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas
vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:

Aastao tulpa es saa' nii hulga
asju kirja ku tõisihe.

Avvohinna saa
HEINMETSA HUGO (10)
Häätaro küläst.

PILDI TSEHKEND SAARÕ HILDA MARIN (7).

Midä kõnõlõs tilgri hindäst?

A	E	H	I	J	K	L	M	N	O	P	S	T	U	V	Õ	Ä	Ü
@	£	¤	&	*	§	<	#	♥	Ω	π	≈	↑	⊗	√	±	%	♣

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst
Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Pekingi olümpia.

Tossu Tilda pajatus

Poiskõnõ pand oppaja paika

Üten maa-alkkoolin oll' viguriid täüs poiskõnõ. Es lää päivägi müüdä, ku tä mõnõ vimkaga ei olõs esinenü.

Mõnõ latsõ olli kadõhõgi, et näil sääne and puudu. Mõnikõrd julgu eski oppaja latsiga ütten naarda. Tõõnõkõrd oll' viguridõ geeniusõl tsiatemp vällä mõtõld, nii et häätahtlik oppaja pidi poiskõist nuhtlõma.

Kes inämb mäletäs, millega poiskõnõ tuu päiv nakkama sai, a oppaja otsust timä pääl tunnõ koolimajja kinni jättä. Hindäl oll' külä pääl asaaajamist. Kongi oll' sünnüpäiv kah, sinäki tahtsõ noorõpuulnõ ütisk naisoppaja jõuda.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Tsõõrigu jutu hõlahus

Ma kuuli raadiost, et kõgõh om süüdü pääministri. Kas seo om määnegi talv? Minevä valitsusõ aigu külh säänest asja es olõ, et üts päiv om pia kolmkümmend kraati külmä ja tõõnõ päiv joba kolm kraati lämmind. Kül'm piät iks paar nädälit olõma, saa ei üles-alla karõlda nigu elektri hind.

No odavat vuulu tahasi külh. A pääministri olõ ei tuulõparkõ ehitänü. Ja parhilla taht nuu vooluveski ehitä võlss kotusõ pääl. Parõmb tekku

Sünnüpääväl oll' kuun pallo rahvast ja olõminõ väega rõõmsa. Koolimajja luku taadõ kinni jäet poiskõnõ tull' oppajalõ miilde sis, ku tä kodo poolõ astõ. Oppaja luutsõ, et jo poiskõnõ om midägi vällä märknü ja kodo är lännü. A poiskõnõ oll' koolimajan. «Sina viil siin. Mine ruttu kodo!» oll' kõik, mis oppaja üteldä mõistsõ. «Esi ti ütli, et ma inne ei lää kohegi, ku olõti mu är lubanu,» porisi poiskõnõ vasta. Kae, seokõrd tä es võlsiki.

«Ma olõs võinu muidoki aknõst är minnä. Olli nimme nii kavva koolimajan, et tõsõ kah tiiaši, määne mi oppaja periselt om,» selef tä perän tõisilõ latsilõ oppaja paikapanõkit.

TOSSU TILDA

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist:

tellimine.ee/umaleht,

tel 617 7717.

MUDA MARI